

Capitolul I.

Noțiuni de bază ale dreptului procesual penal

Conținut:

Noțiunea de parte generală a dreptului procesual penal
Caracteristicile dreptului procesual penal
Definiția dreptului procesual penal
Sarcinile dreptului procesual penal
Scopul procesului penal
Principiile de bază ale procesului penal
Legătura dreptului procesual penal cu alte ramuri de drept

1.1. Noțiunea de parte generală a dreptului procesual penal

Partea generală a dreptului procesual penal constituie fundamentul juridic, pe care se clădește partea specială a acestei științe a dreptului.

Astfel, pentru a se putea desfășura procesul penal, este foarte important să cunoaștem aspectele fundamentale premergătoare începerii urmăririi penale, ca primă fază a procesului penal. Se consideră astfel, deoarece aceste noțiuni și instituții juridice nu fac altceva decât să introducă cititorul în tainele mecanismului de soluționare a cauzelor penale, detaliate în partea specială a dreptului procesual penal.

Dintre instituțiile de bază, care fac obiectul de studiu al părții generale a dreptului procesual penal și care se regăsesc și au aplicabilitate în partea specială a acestuia, le enumerăm pe următoarele:

- principiile procesului penal;
- aplicarea legii procesual penale în timp și spațiu;
- acțiunea penală și acțiunea civilă;
- participanții în procesul penal;
- probele și mijloacele de probă;
- măsurile preventive;
- actele procesuale și procedurale comune.

Toate aceste teme sunt fundamentate juridic în parte generală a dreptului procesual penal, însă își găsesc aplicabilitatea în partea specială a acestuia.

Din acest considerent, se apreciază că partea specială ar fi lipsită de conținut și însemnătate și ar fi fără obiect de studiu, dacă nu am cunoaște în detaliu toate aceste noțiuni juridice ale părții generale a dreptului procesual penal.

De aceea, și legiuitorul a considerat necesar să structureze Codul de procedură penală în partea generală, care reglementează toate aceste noțiuni și instituții juridice, la care am făcut referire mai sus, și în partea specială, care reglementează faza de urmărire penală, faza de judecată, căile de atac, procedurile speciale ale procesului penal și punerea în executare a hotărârilor judecătorești de condamnare în materie penală.

Aceasta este, așadar, importanța studierii părții generale a dreptului procesual penal.

1.2. Caracteristicile dreptului procesual penal

Știința dreptului procesual penal are o caracteristică specială, care derogă din relațiile sociale, pe care le ocrotește.

Mai exact, ori de câte ori se încalcă normele dreptului penal material și se săvârșește o infracțiune, intervine puterea statului, care, prin intermediul normelor juridice de drept procesual penal, precum și prin celelalte pârghii și instrumente juridice, constând în competențele autorităților judiciare, ale instanțelor judecătorești și ale celorlalte organe judiciare, declanșează procedurile necesare în vederea tragerii la răspundere penală a tuturor celor care se fac vinovați de săvârșirea infracțiunii respective.

Aceste mecanisme legale sunt, așadar, exercitate de către autoritățile statului, în caz de necesitate. Altfel spus, ori de câte ori sunt încălcate normele dreptului penal material, intervine forța coercitivă a statului pentru a restabili ordinea de drept.

Discutând despre caracteristicile dreptului procesual penal, acestea se focalizează asupra autonomiei, publicității și unității acestuia, așa cum se va detalia în cadrul secțiunilor următoare.

1.2.1. Caracterul autonom

Autonomia dreptului procesual penal se regăsește în propriul domeniu de reglementare, anume acela al dreptului procesual penal.

Normele juridice, care reglementează declanșarea și exercitarea procesului penal, se regăsesc în prevederile Codului de procedură penală.

Este adevărat faptul că dreptul procesual penal se află în strânsă legătură cu alte ramuri de știință, așa cum este cazul dreptului penal, la care s-a făcut și se va face referire în prezentul volum, însă acest aspect nu trebuie să ne ducă cu gândul la faptul că dreptul procesual penal își pierde, din acest considerent, *caracterul de știință autonomă*. Acest lucru nu este posibil și datorită faptului că dreptul procesual penal are propriile instituții juridice, pe care le aplică în desăvârșirea scopului procesului penal.

Doctrina juridică vorbește despre autonomia dreptului procesual penal, acesta fiind considerat drept „o ramură distinctă a sistemului de drept”¹. Chiar dacă, din punct de vedere doctrinar, a existat tendința unificării dreptului penal cu

---

¹ A se vedea G. Theodoru, *Tratat de Drept procesual penal*, Ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2008, p. 22.

dreptul procesual penal, în plan teoretic, s-a trasat în mod precis o graniță între cele două științe, făcându-se deosebirea între dreptul penal substanțial sau material și dreptul procesual². Principalul argument al acestei delimitări exacte între dreptul penal și cel procesual a avut la bază ideea potrivit căreia „dreptul penal nu se poate aplica decât prin intermediul dreptului procesual penal (...)”³.

1.2.2. Caracterul public

Caracterul public al dreptului procesual penal este dat de nevoia de intervenție a puterii statale, în cazul nerespectării ordinii juridice, care declanșează mecanismele procesului penal, ce reprezintă instrumente de drept public.

Așadar, având în vedere activitatea organelor judiciare, organizate în cadrul sistemului judiciar în materie penală, este evident caracterul public al acestei științe a dreptului.

Raporturile juridice de drept procesual penal sunt, prin ele însele, raporturi de drept public, deoarece sunt create de organele judiciare, care intervin în vederea realizării scopului procesului penal, constând în aflarea adevărului în cauzele penale, în vederea tragerii la răspundere penală a celor care se fac vinovați de săvârșirea infracțiunilor și pentru ca nicio persoană nevinovată să nu suporte rigorile legii penale pe nedrept.

1.2.3. Caracterul unitar

Caracterul unitar al dreptului procesual penal este dat de însuși caracterul unitar al normelor juridice și al instituțiilor proprii, care reglementează procesul penal.

Este adevărat, că normele juridice de drept procesual penal sunt divizate în Codul de procedură penală, în partea generală și partea specială a acestuia, însă legiuitorul a avut în vedere acest aspect din considerente de tehnică legislativă și de organizare a procesului penal, iar nu din motive care ar determina divizarea Codului și implicit a dreptului procesual penal, așa cum s-ar crede.

Mai mult decât atât, caracterul unitar al dreptului procesual penal nu este afectat nici de normele juridice care reglementează procedurile speciale, așa cum sunt acestea inserate în Titlul IV al Codului, pentru anumite categorii de infracțiuni sau cu privire la unii inculpați, cum este cazul minorilor, spre exemplu, atât timp cât acestea sunt reglementate în dispozițiile Codului de procedură penală.

Toate aceste aspecte nu fac decât să întărească și mai tare ideea de caracter unitar al dreptului procesual penal.

1.2.4. Caracterul activității normei procedurale

Acest caracter vizează acțiunea normelor procedurale în materie penală și are legătură cu principiul neretroactivității acestora. În această materie, este consacrat principiul *tempus regit actum*, potrivit căruia norma procedurală în

---

² *Ibidem*.

³ *Idem*, p. 23.

procesele penale „se aplică tuturor actelor efectuate în cursul procesului penal timpul în care aceasta este în vigoare, indiferent de data săvârșirii infracțiunii pentru care se exercită acțiunea penală și de data începerii procesului penal (înainte sau după intrarea legii de procedură în vigoare)”⁴.

Doctrina a arătat, că obiectul legii procedurale în materie penală nu îl constituie săvârșirea infracțiunii, fapt pentru care nu interesează organele judiciare momentul săvârșirii acesteia. În schimb, constituie obiect al normelor de procedură ansamblul de norme juridice indispensabile desfășurării activității judiciare, activitatea care nu poate fi desfășurată decât în conformitate cu legea procesual penală de la momentul în care actele de procedură au loc. Din acest punct de vedere s-a apreciat, că „toate legile de procedură se aplică numai la actele ce se vor produce sub imperiul lor și, ca atare, nu se poate vorbi de retroactivitatea legilor de procedură penală, regulă ce se aplică și normelor tranzitorii, dacă au natură procesuală”⁵.

În aceeași ordine de idei s-a pronunțat și Curtea Constituțională, care a stabilit că „în ceea ce privește domeniul de aplicare al legii procesual penale, a fost consacrat principiul activității acesteia, care presupune că aceasta este de imediată aplicare, vizând și cauzele în curs de urmărire penală sau judecată”⁶.

1.3. Definiția dreptului procesual penal

Definiția dată de doctrina juridică dreptului procesual penal ne ajută să înțelegem mai bine definiția, sarcinile și scopul procesului penal. Astfel, înainte de a da definiția procesului penal, este important de reflectăm asupra definiției dreptului procesual penal. Se consideră astfel, deoarece procesul penal nu poate fi privit ca un concept individual, separat de normele și regulile de bază ale dreptului procesual penal.

Prin *definiție*, dreptul procesual penal reprezintă ansamblul normelor juridice, care reglementează activitatea organelor judiciare în cadrul procesului penal. Altfel spus, dreptul procesual penal este un ansamblu de norme juridice, care reglementează procesul penal.

Referitor la procesul penal, doctrina a oferit multiple definiții acestei activități. Dintre acestea, un interes deosebit îl reprezintă definiția consacrată de prof. Adi Oroveanu – Hanțiu, care arată că procesul penal reprezintă o activitate reglementată de lege, desfășurată de către organele judiciare cu participarea părților și a altor participanți, care are ca obiectiv tragerea la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, potrivit vinovăției lor, astfel încât nicio persoană nevinovată să nu suporte rigorile legii pe nedrept⁷.

În definiția de mai sus se arată, că procesul penal este o activitate reglementată de legea procesual penală, adică de Codul de procedură penală, care, în cuprinsul său, prevede procedura de urmat atunci când un conflict de drept penal substanțial,

⁴ A se vedea I.C.C.J., Dec. pen. nr. 385/A/2019, disponibilă online (<https://www.scj.ro>).

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ A se vedea A. Oroveanu-Hanțiu, *Drept procesual penal. Partea specială*, Editura Dacia Europa Nova, 1999, p. 69.

constând în săvârșirea unei infracțiuni, este adus spre soluționare în fața organelor judiciare, a parchetului abilitat să conducă sau să efectueze urmărirea penală și instanței de judecată, competentă în judecarea cauzei respective.

Trebuie precizat, că, pe lângă urmărirea penală declanșată în cazul săvârșirii unei infracțiuni, procesul penal mai presupune și parcurgerea altor faze, precum judecata, fază care survine urmării penale, și executarea hotărârilor judecătorești de condamnare, cu care, putem spune, că se încheie procesul penal⁸.

Dar, așa cum am menționat la începutul acestui capitol, Codul de procedură penală reglementează instituțiile de drept procesual penal, aplicabile pe tot parcursul procesului penal, adică în toate fazele acestuia. Acestea sunt reguli de bază, consacrate de dispozițiile Codului de procedură penală în vigoare, pe care toți „actorii” participanți la procesul penal, fie că este vorba despre organele judiciare, părți sau participanți, trebuie să le urmeze întocmai.

Unele au valoare imperativă, altele au valoare dispozitivă, dar împreună creează acel *tot unitar*, fără de care desfășurarea în bune condiții a procesului penal și mai ales realizarea scopului acestuia ar fi de neconceput.

Aceste instituții sunt următoarele:

- participanții în procesul penal;
- probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii;
- măsurile preventive;
- citarea și comunicarea actelor de procedură;
- desfășurarea urmării penale;
- regulile comune privind judecata;
- căile de atac;
- procedurile speciale (pentru cauzele cu inculpați minori, procedura specială privind acordul de recunoaștere a vinovăției, procedura privind cooperarea judiciară internațională și punerea în aplicare a tratatelor internaționale în materie penală etc.).

De lege ferenda, se impune ca definiția procesului penal să conțină referiri la tratatele și celelalte acte normative europene, adoptate în materie penală, pe care autoritățile judiciare române sunt obligate să le respecte, ca parte a dreptului intern, de la momentul aderării țării noastre la Uniunea Europeană, la data de 1 ianuarie 2007⁹.

---

⁸ Trebuie precizat faptul că faza a treia a procesului penal, referitoare la executarea hotărârilor judecătorești de condamnare, nu intervine în toate procesele penale, ci doar în acelea în care judecata cauzei se soluționează printr-o hotărâre judecătorească definitivă de condamnare.

⁹ Potrivit dispozițiilor art. 148 alin. (2) al Constituției României, „ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare au caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare”.

1.4. Sarcinile dreptului procesual penal

Dreptul procesual penal realizează unele sarcini, prin care duce la îndeplinire *politica penală* a statului, prin cadrul legal și instituțiile și mecanismele pe care le reglementează.

Din aspectele relatate mai sus, se conturează următoarele sarcini ale dreptului procesual penal:

- dreptul procesual penal realizează cadrul juridic de înfăptuire a justiției penale;
- dreptul procesual penal duce la înfăptuirea politicii penale a statului prin organele judiciare, special desemnate în acest sens;
- dreptul procesual penal declanșează procedurile penale în cadrul procesului penal;
- dreptul procesual penal asigură prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni;
- dreptul procesual penal realizează scopul procesului penal, acela de sancționare a celor care au săvârșit infracțiuni, în conformitate cu vinovăția acestora.

1.5. Scopul procesului penal

Săvârșirea unei infracțiuni creează premisele legale pentru tragerea la răspundere penală a persoanei, despre care există indicii că a săvârșit o infracțiune. Acest lucru presupune, că singurul temei juridic pentru a trage la răspundere penală o persoană este *săvârșirea de infracțiuni*.

Procesul penal este o activitate complexă, care se desfășoară progresiv, după regulile consfințite de Codul de procedură penală. Scopul, pentru care legiuitorul a reglementat aceste reguli, este acela de a trage la răspundere penală pe cei care au săvârșit infracțiuni, potrivit vinovăției lor, astfel ca nicio persoană nevinovată să nu fie condamnată pe nedrept, așa cum rezultă din definiția dată procesului penal.

De asemenea, scopul procesului penal este acela de constatare la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, potrivit legii penale. Numai în acest fel, se poate contribui la *apărarea ordinii de drept*, precum și la respectarea *drepturilor și libertăților persoanelor*.

Totodată, procesul penal are ca scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Aceasta, deoarece se presupune că persoana condamnatului, după executarea unei pedepse la care a fost condamnat, va conștientiza cu mai mare discernământ respectarea normelor de drept penal material și nu va mai fi tentat să comită alte fapte penale pe viitor. Acesta este, desigur, un punct de vedere teoretic, pe care legiuitorul l-a avut în vedere atunci când a prevăzut normele de drept procesual penal. În practică, de multe ori se constată că acest principiu nu funcționează, așa cum legiuitorul a dorit să-i atribuie un rol deosebit.

Dar, o persoană, care a fost condamnată pentru săvârșirea uneia sau mai multor infracțiuni, poate să săvârșască și alte infracțiuni și, astfel, să intre din nou sub incidența legii penale, care, la rândul-i, va declanșa procedura penală, prin normele de drept procesual penal, pentru tragerea la răspundere penală a făptuitorului cu privire la noua infracțiune.